

Будзин В.Р.

Львівський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського

ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ ГУМАНІТАРНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ СУЧАСНИХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ І СОЦІАЛЬНИХ ЗАГРОЗ У СФЕРІ ГРОМАДСЬКОГО ЗДОРОВ'Я

У статті зазначено, що умови виникнення та розповсюдження сучасних глобальних викликів людству уособлюють обставини, що формують причину сучасних соціальних впливів на людство. Епідемії та пандемії мають комплекс системних причин, умов та наслідків політичного, медичного, технологічного, психологічного, економічного, соціального та організаційного характеру. Один із шляхів виходу з глобальної кризи бачиться в постійному та своєчасному зміцненні національних систем охорони здоров'я, тому зроблено висновок, що це забезпечить прогнозування загроз, вироблення відповідних заходів та їх локалізацію у контексті реалізації державної гуманітарної політики.

Обґрунтовано, що однією з реальних тенденцій соціальної небезпеки стає проблема поширення епідемій, пандемій та масових захворювань, як можлива підстава міжнародної відповідальності держав та міжнародних організацій. Темпи зміни світової політичної та економічної ситуації, а також суспільного життя постійно зростають, а швидко розвиваюча цифровізація, зміни та динаміка подій, що відбуваються, стають головними тенденціями сучасності. Нестабільні соціально-політичні процеси загрожують майбутнім поколінням соціальними потрясіннями та змінами характеру та масштабу загроз.

Досліджено, що процес глобалізації аж ніяк не вирішує проблему існуючої різкої глобальної нерівності, він не розмиває ієрархії багатства і бідності, що склалися до третього тисячоліття. Найбільш небезпечними, на нашу думку, є сучасні глобальні екологічні виклики людству, під якими ми пропонуємо розуміти явища сучасного світу, загальнопланетарного характеру, що показують критичний стан навколишнього середовища, викликані антропогенними причинами або сукупністю природних та антропогенних причин, властивих превалюванню останніх і ставлення людської цивілізації, усунення яких можливе шляхом об'єднання зусиль усієї світової спільноти.

Проаналізовано, що глобалізація створює додаткові можливості для великих виробників що найчастіше транснаціональних корпорацій, які, користуючись феноменально розкритим ринком, зміцнюють свої позиції за рахунок менших і менш залучених до сучасної науки і технологій виробничих колективів у всіх країнах. Погіршення соціально-економічних умов розвитку багатьох країн третього світу спричинило загострення протиріч у системі «суспільство – навколишнє середовище», що пояснюється насамперед несприятливим впливом зовнішнього фактора на процеси соціально-економічного розвитку та суспільного благополуччя.

З'ясовано, що країни які розвиваються, хочуть домогтися для себе певних переваг і скоротити розрив у соціально-економічному та технологічному розвитку між ними та розвиненими країнами, забуваючи про необхідність забезпечення глобальної безпеки держави. Формування та реалізація державної гуманітарної політики в контексті збереження громадського здоров'я має призвести до зростання тривалості життя свого населення. Тоді органам державної влади доведеться жертвувати зростанням валового продукту, до чого в умовах соціально-економічного регресу від розвинутих країн вони на сьогоднішній день не готові.

Ключові слова: державна гуманітарна політика, глобалізаційні впливи, громадське здоров'я, формування, соціальні загрози, реалізація, виклики.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Глобальні соціальні та економічні проблеми стосуються суспільних відносин, що виникають у сучасному світі через

існуючі виклики та загрози у сфері громадського здоров'я. Необхідно з'ясувати, як міжнародні організації, призначення яких полягає у створенні загального правового середовища для регулювання найважливіших питань охорони

здоров'я людства можуть впливати на несприятливі ситуації, що складаються, які несуть небезпеку [8]. Особливі протиріччя становить свідомість сучасного громадянина, зважаючи на те, що він є одним з поширених суб'єктів соціальних відносин. Сьогодні важливо з'ясувати масштаб сучасних глобалізаційних викликів та соціальних загроз з погляду гуманітарного впливу спеціалізованих міжнародно-правових організацій на них, вивчення механізму дії для запобігання несприятливим ситуаціям.

Аналіз останніх досліджень. На думку багатьох вчених саме висунення ідеї сталого розвитку на глобальному рівні можна розцінювати як спробу з боку розвинених держав залучити країни, що розвиваються до вирішення глобальних проблем через визнання їхнього невід'ємного права на економічне зростання, умовою досягнення якого має стати зміна існуючих форм взаємодії між розвиненими і країнами, що розвиваються [11]. Порівняльний аналіз механізмів організації та фінансування служб громадського здоров'я базується на звітах щодо тих факторів, які становлять найбільшу небезпеку для здоров'я.

І хоча масштаб цих проблем у різних державах різниться, у Європі сьогодні немає жодної країни, яку б вони не торкалися. Цілком очевидно, що установи та організації громадської охорони здоров'я повинні брати участь у вирішенні кожної з перерахованих проблем, для врегулювання яких потрібне вжиття заходів не лише на рівні системи охорони здоров'я, а й з боку інших секторів. Однак, при цьому залишаються питання щодо тієї ролі, яку організації громадської охорони здоров'я відіграють у вирішенні цих проблем сьогодні.

Метою даної статті є обґрунтування реалізації державної гуманітарної політики у сфері сучасних глобальних викликів і соціальних загроз у сфері громадського здоров'я.

Виклад основного матеріалу. Беручи до уваги всі можливі заходи щодо забезпечення благополуччя населення, охорона життя та здоров'я людини є центральним завданням держави [3]. У світі дедалі більшого значення набуває благополуччя людства з метою ліквідації через надзвичайних ситуацій гуманітарного характеру, надають великий вплив соціально-економічної та геополітичної значимістю існування всього людства, ставлячи під загрозу життя мільйонів людей.

Однією із значних причин, які справили потужний вплив за останні десятиліття на загальносвітову сферу громадського здоров'я, стали інфекційні захворювання. Вони відрізняються

швидкістю поширення та масовістю, що стає дуже небезпечним явищем не лише в рамках національних систем, а й загрожуючи цілим континентам [6]. Саме низький рівень особистісної культури забезпечує нераціональне використання природних ресурсів, прийняття управлінських рішень гуманітарного виміру, відсутність потреби в органах публічної влади враховувати думку громадськості при прийнятті управлінського рішення.

В сьогоднішніх умовах перед міжнародними організаціями охорони громадського здоров'я стає завдання створення структури та змісту механізму реагування на проблеми, що виникають, а також готовності до екстреного реагування до появи масових інфекційних захворювань. Поряд з інфекційними захворюваннями значну небезпеку мають неінфекційні захворювання соціального походження. Вони обумовлені існуванням реальних і майбутніх поколінь біологічних, хімічних і радіоактивних факторів, що ставлять під загрозу життя громадян.

Тому, вагомою мірою трансформації управлінських механізмів у цьому напрямі стає вироблення алгоритмів роботи з цими небезпечними матеріалами, що полягає у своєчасному та раціональному підході до здійснення таких дій, які б ефективним чином мінімізували їх вплив на економічні відносини [9]. Також, з-поміж сучасних загроз неможливо не відзначити особливі форми, що характеризуються залученням величезної кількості ресурсів для їх лікування у зв'язку з їх великою соціально-економічною значимістю. До таких захворювань прийнято відносити туберкульоз, малярію, ВІЛ/СНІД, COVID-19, тобто епідемії та пандемії, що охопили всю земну кулю та поставили під загрозу мільйони життів.

Наступною важливою сучасною загрозою є група інфекційних захворювань, що викликає спалахи масштабу надзвичайної ситуації міжнародного значення, хоча вони керовані специфічними засобами імунопрофілактики. Масові захворювання стали одним із глобальних викликів сучасності, що обумовлено появою нових інфекційних хвороб, а також появою їх форм, резистентних до традиційних ліків [2]. Епідемії та пандемії мають комплекс причин, умов та наслідків політичного, медичного, технологічного, психологічного, економічного, соціального та організаційного характеру.

Непрямі медичні наслідки пандемій можуть сприяти подальшому підвищенню рівня захворюваності та смертності, драйверами цих наслід-

ків є виснаження ресурсів, обмеження доступу до медичної допомоги внаслідок неможливості переміщатися на транспорті, страху та інших факторів. Епідемії та пандемії здатні мати серйозні соціальні та політичні наслідки, послаблюючи держави, викликаючи тертя між країнами та громадянами, сприяючи переміщенню населення та підвищуючи рівень соціальної напруженості, суспільної нестабільності та дискримінації.

У країнах із високим рівнем політичної поляризації, з недавніми громадянськими війнами чи зі слабкими владними інститутами постійні спалахи захворювань та соціальна нерівність можуть призвести до не менш постійних та гострих політичних конфліктів [5]. Поточна пандемія також багата прикладами використання фактора корона вірусної інфекції як у внутрішньо-, так і у зовнішньополітичні інтереси, досить згадати резонансне рішення США про вихід із Всесвітньої організації охорони здоров'я.

Спалахи масових захворювань мають прямі та непрямі соціальні наслідки, раптове переміщення населення може мати дестабілізуючий ефект, при цьому мігранти стикаються з підвищеним ризиком внаслідок антисанітарних умов проживання, поганого харчування та інших факторів. І, нарешті, спалахи масових захворювань можуть спровокувати стигматизацію вразливих соціальних груп, таких як етнічні меншини, яких звинувачуватимуть у появі та розповсюдженні хвороб [6]. У зв'язку з цим актуалізується проблема поширення епідемій, пандемій та масових захворювань як можлива підстава міжнародної відповідальності держав та міжнародних організацій.

Важливим управлінським аспектом є використання дій або бездіяльності окремих держав як можлива підстава міжнародної відповідальності, найпроблемнішим моментом є визначення конкретних форм міжнародної відповідальності. Однак, станом на сьогодні реалізація відповідальності держав за поширення масових захворювань неможлива, завдання локалізації надзвичайних ситуацій необхідно вирішувати на рівні країн, щоб вони не ставали проблемою міжнародного співтовариства [13]. При цьому, міжнародне співтовариство може і повинне розробити комплекс дієвих заходів підтримки країн у період усунення надзвичайних ситуацій та їх наслідків.

Жодна країна, незалежно від своїх можливостей, багатства і технічного рівня, не в змозі самотньо запобігати, виявляти або реагувати на всі загрози охороні громадського здоров'я, що вимагає координації відповідних дій як на між-

народному рівні, у зв'язку з тим, що загрози та виклики в сфері охорони здоров'я мають транскордонний характер, і на національному рівні. Для досягнення зазначених цілей функціонує Всесвітня організація охорони здоров'я, яка розробляє норми універсального характеру для найефективнішого реагування та запобігання впливу сучасних викликів охорони здоров'я. Крім цього, вона виступає в ролі основного суб'єкта публічного управління на міжнародному рівні, виступаючи як і регулятор, і правозастосовний.

Згідно зі Статутом ООН, ВООЗ є спеціалізованою її установою, яка має мандат у сфері охорони здоров'я на міжнародному рівні, так чи інакше суспільні відносини будь-яким чином, що стосуються охорони громадського здоров'я, знаходяться у віданні ВООЗ. Також, організація зобов'язана щороку збирати статистичні дані за різними критеріями, аналізувати їх і в подальшому на цій основі розробляти та реалізувати програми, покликані покращувати здоров'я людей та збільшувати тривалість їхнього життя [7]. Саме ВООЗ стала тією організацією, яка на початку розповсюдження нової коронавірусної інфекції, надала державам рекомендації щодо заходів боротьби із захворюванням. І хоча ВООЗ не має юридичних повноважень забезпечення своїх рішень, саме ці рекомендації визначили можливе ефективне реагування національних систем охорони здоров'я на поширення інфекційного захворювання.

Проблема збереження громадського здоров'я громадян є одним із пріоритетних завдань та напрямків в сучасній системі формування та реалізації державної гуманітарної політики. Більшість медико-соціальних інституцій є державною чи комунальною власністю, проте вони перебувають під перманентним винятковим державним контролем, а метою органів публічної влади є покращення суспільного благополуччя громадян через якісну та доступну систему охорони здоров'я [9]. Внутрішнім факторам приділяється особлива увага, через те, що об'єктивні несприятливі обставини, проходячи через свідомість конкретної особистості, призводять до вчинення дій, що впливають на появу та поширення сучасних глобальних викликів людству.

На прийняття такого рішення впливає цілий комплекс факторів, що варіюються залежно від особливостей особистості або ситуації. Антропогенні виробничі фактори можуть мати детермінований вплив соціально-гуманітарних чинників та шкідливі виробничі фактори або імовірнісний небезпечний та особливо небезпечні характер.

Виробничі фактори є функцією в залежності від інтенсивності, тривалості впливу, місця розташування, інших умов можуть переходити з однієї класифікаційної групи в іншу. Умови та фактори, що впливають на появу сучасних глобальних соціально-гуманітарних викликів людству, досить важко розмежовувати через їх тісний взаємозв'язок між собою.

Подібне розмежування та чітке визначення умов та факторів виникнення подібних викликів дозволить вибудувати ефективну систему заходів, спрямовану на запобігання їх виникненню, а у разі існування даних викликів у сучасному світі – на їх усунення [1]. Інтеграційні процеси, настільки характерні для сучасних міжнародних відносин у різних галузях людської діяльності, зокрема покращенню суспільного благополуччя, слід використовувати і для координації та консолідації зусиль у сфері охорони громадського здоров'я щодо протидії новоствореним викликам та загрозам. Сучасні пандемії та масові захворювання, а також інші загрози у сфері охорони громадського здоров'я наочно демонструють, що без зусиль як на внутрішньому, так і на рівні міжнародного співтовариства їх подолати буде важко покращити суспільне благополуччя своїх громадян.

Забезпечення глобальної безпеки охорони громадського здоров'я через покращення суспільного благополуччя залежить від рівня довіри та співробітництва як між державним та приватним секторами суспільства, так і всередині кожного з них [10]. При цьому, одну з ключових ролей у даному процесі повинна продовжити грати Всесвітня організація охорони здоров'я, спираючись на свої системи санепіднагляду, глобального оповіщення і дій у відповідь, а також на свій багаторічний досвід як лідера в галузі глобальної охорони громадського здоров'я на сучасному етапі.

Таким чином, всесвітня організація охорони здоров'я створена як спеціалізована організація, яка відіграє провідну роль у вирішенні проблем охорони здоров'я глобального масштабу, що розробляє шляхи виходу із ситуації, що встановлює норми та стандарти, науково обґрунтовані шляхи розвитку політики держав, забезпечуючи їх технічну підтримку та оснащення, а також здійснює моніторинг та оцінює тенденції у сфері охорони здоров'я [12]. Для здійснення всіх цих функцій та завдань всесвітня організація охорони здоров'я наділена правом видавати правові акти та впливати на національне законодавство, а також виробляти нові доктринальні підходи до розвитку охо-

рони здоров'я в окремих регіонах планети, що є особливо актуальним на сучасному етапі розвитку суспільства.

Один із шляхів виходу з гуманітарної кризи бачиться у постійному та своєчасному зміцненні національних систем охорони здоров'я, це забезпечить раннє прогнозування загроз, що виникають, вироблення відповідних заходів та їх локалізацію [2]. Саме такого не вистачило при поширенні останньої пандемії, існує мало інформації про деталі здійснення, хоча державна гуманітарна політика може існувати на папері, кількість документованих даних, або відомостей про реалізацію політики на практиці та на місцевому рівні, у тому числі про роль організацій охорони громадського здоров'я в даному процесі, часто буває недостатньо. Служби охорони здоров'я можуть відігравати певну роль у моніторингу показників громадського здоров'я, на яких ґрунтуються національні програми та стратегії, однак серйозні прогалини та помітні винятки на практиці спостерігаються навіть у цьому питанні.

Висновки. Державна гуманітарна політика повинна бути зорієнтована на розвиток громадянської держави, усвідомлення населенням своїх прав та інтересів, забезпечення населення захистом, об'єднання населення на основі спільності інтересів щодо захисту прав та позицій населення у сфері охорони громадського здоров'я, у санітарно-епідеміологічній та споживчих сферах. Створення та розвиток громадських об'єднань у суб'єктах держави дозволить реалізувати той потенціал, який може бути необхідний та затребуваний для просування недержавних форм та методів контролю у сфері забезпечення санітарно-епідеміологічного благополуччя громадян.

Основним питанням в осмисленні глобальної кризи охорони громадського здоров'я є ухвалення керівної ролі всесвітньої організації охорони здоров'я як на міжнародному, так і на національних рівнях, оскільки ця організація є спеціалізованою установою організації об'єднаних націй, яка займається здійсненням охорони здоров'я на міжнародному рівні. Однак, неможливо дозволити всі виклики охорони здоров'я в сучасному світі, тому важливо забезпечити багатопрофільну співпрацю і з іншими суспільними інституціями міжнародного масштабу щодо охорони громадського здоров'я, щоб розвивати нові управлінські механізми реагування на існуючі системні проблемні питання.

Список літератури:

1. Лавриненко О.О. Адміністративно-правове регулювання профілактичної діяльності у сфері охорони здоров'я: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2015. 20 с.
2. Лібанова Е.М., Гладун О.М., Лісогор Л.С., Ткаченко Л.Г., Ковтун Н.В. Вимірювання якості життя в Україні. Київ, 2013. 48 с.
3. Ліфінцев О.В. Принципи здійснення контролю у сфері охорони здоров'я. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2015. Вип. 3-2. Т. 1. С. 156–159.
4. Майоров О.Ю., Худошина О.В., Горбань А.Є. та ін. Оцінка діяльності закладів охорони здоров'я по стандартам акредитації: метод. рекомендації. К. 2015. 220 с.
5. Марова С.Ф., Вовк С.М. Участь приватного сектору в капіталі державних установ охорони здоров'я. *Молодий вчений*. 2017. № 7. С. 352–356.
6. Надюк З.О., Сенюк Ю.І. Сучасна державна політика у сфері охорони здоров'я: аналіз реформування системи. *Право та державне управління*, 2020. №2. С. 211–220. URL: http://www.pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/2_2020/34.pdf (дата звернення: 10.03.2023).
7. Національна стратегія з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року «Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова нація»: Указ Президента України станом на 09.02.2016 р. № 42/2016 / Офіц. інтернет-представництво. URL: <http://www.president.gov.ua/documents/> (дата звернення: 14.02.2023).
8. Парубчак І.О., Балашов А.М. Державне регулювання в системі надання послуг з оздоровлення та відновлення здоров'я населення в мережі рекреаційно-курортних закладів України. *Публічне управління та адміністрування*. 2021. Вип. 21. С. 68–71.
9. Рингач Н.О. Громадське здоров'я як чинник національної безпеки: монографія. Київ: НАДУ. 2009. 296 с.
10. Рожков Г.С. Державний контроль і нагляд в сфері охорони здоров'я. *Теорія та практика державного управління*. 2009. № 3. С. 1–5.
11. Савчин М.В. Психічне та особистісне здоров'я громадян як чинник національної безпеки. *Наук. вісн. Львів. держ. ун-ту внутр. справ. Сер. Психологічна*. 2012. № 2. С. 142–150.
12. Ситник Т. І. Механізми реалізації державної соціально-економічної політики щодо формування громадського здоров'я на етапі суспільних трансформацій в Україні. *Вісник національного університету цивільного захисту України. Державне управління*. 2019. Вип. 1 (10). URL: <http://repositcsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/13406/1/Сутник2019.pdf> (дата звернення: 11.02.2023).
13. Шафранський В.В., Слабкий Г.О., Качала Л.О. Основи Європейської політики і стратегія для ХХІ століття: стратегічне керівництво в інтересах здоров'я. *Економіка і право охорони здоров'я: наук.-практ. журн.* 2016. № 2 (4). С. 72–75.

Budzyn V.R. FORMATION AND IMPLEMENTATION OF STATE HUMANITARIAN POLICY IN THE FIELD OF MODERN GLOBAL CHALLENGES AND SOCIAL THREATS IN THE FIELD OF PUBLIC HEALTH

The article states that the conditions for the emergence and spread of modern global challenges to humanity embody the circumstances that form the cause of the spread of modern social influences on humanity. Epidemics and pandemics have a complex of causes, conditions and consequences of a political, medical, technological, psychological, economic, social and organizational nature. One of the ways out of the global crisis is seen in the constant and timely strengthening of national health care systems, therefore it is concluded that this will ensure the prediction of threats, the development of appropriate measures and their localization.

It is substantiated that one of the real trends of social danger is the problem of the spread of epidemics, pandemics and mass diseases as a possible basis for the international responsibility of states and international organizations. The pace of change in the world political and economic situation, as well as social life, is constantly increasing, rapidly developing digitalization, changes and dynamics of events are becoming the main trends of our time. Unstable socio-political processes threaten future generations with social upheavals and changes in the nature and scale of threats.

It has been studied that the process of globalization by no means solves the problem of the existing striking global inequality, it does not erase the hierarchy of wealth and poverty that formed before the third millennium. The most dangerous, in our opinion, are the modern global ecological challenges to humanity, under which we propose to understand the phenomena of the modern world, of a global nature, showing the critical state of the environment, caused by anthropogenic causes or a combination of natural and anthropogenic causes, characteristic of the prevalence of the latter and the attitude of human civilization, the elimination of which is possible by joining the efforts of the entire world community.

It has been found that globalization creates additional opportunities for large manufacturers, most often transnational corporations, which, taking advantage of the phenomenally open market, strengthen their positions at the expense of smaller and less involved in modern science and technology production teams in all countries. Deterioration of the socio-economic development conditions of many Third World countries has caused aggravation of contradictions in the “society-environment” system, which is explained primarily by the adverse influence of external factors on the processes of socio-economic development and public well-being.

It was found that developing countries want to achieve certain advantages for themselves and reduce the gap in socio-economic and technological development between them and developed countries, forgetting about the need to ensure the global security of the state. It is fair if developing countries, as well as developed ones, will seek to increase the life expectancy of their population. Then, taking into account the structure of production in their administrative territory, they will have to sacrifice the growth of the gross product, for which they are currently not ready in the conditions of socio-economic regression from developed countries.

Key words: *state humanitarian policy, globalization influences, public health, formation, social threats, implementation, challenges.*